

Tekst **Paul van Melick**, baksteenspecialist

Als we praten over nieuwbouw, gaat het gesprek al snel over slechts één ding: de vorm. Hoe ziet het gebouw eruit? In de praktijk komen veel ontwerpen neer op een stapel rechthoekige blokken, soms met een inkeping of een balkon dat er net even anders uitziet. Misschien moeten we ons niet enkel afvragen: "Hoe hoog wordt het?" of "Is de vorm spannend genoeg?", maar veel belangrijker is: "Hoe voelt het gebouw in het dagelijks leven?" Architectuur draait niet alleen om lijnen, vlakken en vormen. Het gaat ook om het materiaal waarmee je die vorm bekleedt, wat je voelt in de huid van het gebouw. En dan komen we meestal uit bij de baksteen.

Baksteen en architectuur

Baksteen is niet zomaar een bouwsteen, maar al vele eeuwen lang een belangrijk onderdeel van het ontwerp. De kleur, structuur, grootte en manier van metselen hebben direct invloed op hoe een gebouw eruitziet. Gevelbekleding is als de huid van het gebouw: ze kan de lijnen van het ontwerp benadrukken

Dr. Philipslaan.

De Stadhouders.

of juist verzachten. Als materiaal en ontwerp goed op elkaar zijn afgestemd, kan een gebouw warmte en herkenning uitstralen. Maar als die combinatie niet klopt, kan het juist afstandelijk en rommelig ogen. Toch kijkt de Adviescommissie Omgevingskwaliteit vaak vooral naar de vorm en verhoudingen, terwijl materiaalkeuze minstens zo bepalend is voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Uiteindelijk vormen architectuur en baksteen samen het gezicht van onze straten en steden. Die combinatie bepaalt hoe een gebouw aanvoelt, hoe het in zijn omgeving past en of het met de jaren ouder wordt. De keuze van het kleurbepalende element, bijna altijd de baksteen, ligt bij de architect, aannemer of projectontwikkelaar en wordt als vast onderdeel van het ontwerp beschouwd. De indruk bestaat dat de gemeente afhankelijker is van de visie van anderen (wie betaalt, die bepaalt), terwijl ze wél verantwoordelijk is voor de bebouwde omgeving waar ook de generaties na ons het mee moeten doen.

Roersingel: de steen die niet sprak

Aan het einde van de twintigste eeuw borrelde Roermond van de plannen. Op de plek van bescheiden woningen langs de Roersingel moest iets moois verrijzen: het

Zicht op de Roerkade vanaf de Vismarkt.

Roercenter. Geen standaard winkelcentrum, maar een bruisend stadshart; een plek waar winkels, horeca en stedelijke energie samenkomen. Belangrijker nog: een centrum dat niet vloekt met zijn omgeving maar juist de historische charme van de nabijgelegen Roerkade versterkt. In die visie speelde de baksteen een verrassend grote rol. De Roerkade toont immers als geen ander hoe materiaalgebruik het karakter van een plek bepaalt. Daarom begon de zoektocht naar een steen die geschiedenis, sfeer en schaal van het gebied recht zou doen. Die steen werd uiteindelijk gevonden bij een steenfabriek in Nuth. Robuust en warm van kleur, afgestemd op de panden die grenzen aan de ingang van de huidige parkeergarage. Het leek erop dat het Roercenter perfect zou landen in het hart van Roermond. Tot grote verbazing

Roersingel.

viel de uiteindelijke keuze op een totaal andere steen: een gladde strengperssteen van Steenfabriek Joosten te Wessem. Een steen van hoge kwaliteit, keramisch sterk en technisch betrouwbaar, maar architectonisch...steriel!

Deze steen mist de diepte en nuance van zijn voorganger en daarmee ook de ziel. Wat verrees is een groot rechthoekig bouwblok met strakke gevels bekleed met metalen hekjes. Efficiënt en zonder twijfel met een zakelijke uitstraling, maar ook kil en afstandelijk. De vraag rijst: wie nam hier het besluit? Was het de opdrachtgever of woog met het oog op de kosten, snelheid of logistiek, de politiek hier meer? Nu staat hier een gebouw dat, ondanks zijn prominente plek en omvang, de verbinding met de omgeving totaal heeft gemist, terwijl de potentie er wél was. Met meer gevoel voor architectuur, een zorgvuldiger gekozen baksteen met de juiste voegkleur, had hier iets kunnen ontstaan van nationale allure: het Leidseplein van Roermond, het Vrijthof aan de Roer. Maar het bleef bij wat het nu is: functioneel en vlak. Een gemiste kans!

Vervuiling: de stille sluiper in het gevelbeeld

Aan de rand van het Designer Outlet Roermond is het appartementencomplex De Stadhouder gerealiseerd. Een ensemble van woontorens dat visueel indruk maakt door het gebruik van drie verschillende kleuren bakstenen. De onderste lagen zijn opgetrokken in een diepe auberginetint, het middendeel in warm oranje, en de top is bekroond met witte vormbakstenen. Een fraai kleurspel, waarmee de architect een subtiele opbouw en luchtigheid in de gevel creëerde.

Maar ongeveer twintig jaar na oplevering laat de praktijk zien dat schoonheid ook kwetsbaar kan zijn. Met name de witte bakstenen aan de bovenzijde van het gebouw zijn inmiddels zichtbaar vervuild. De oorzaak ligt in het open karakter van de baksteen: deze neemt vocht op uit de lucht. En met dat vocht komen ook roet, fijnstof en andere luchtverontreinigende deeltjes mee. Zeker bij hoogbouw, waar de wind vrij spel heeft, is die aanslag aanzienlijk. Witte stenen, hoe mooi ook bij oplevering, vormen dan bijna een magneet voor vuil. Het contrast is schrijnend zichtbaar: de ooit stralend witte kroon van De Stadhouder vangt veel wind en oogt op vandaag al grauw en gevlekt. Een probleem dat zich niet alleen beperkt tot dit complex. Sommige baksteenfabrieken bieden inmiddels oplossingen aan, zoals het fabrieksmatig impregneren van stenen. Toch blijft toepassing van witte bakstenen risicovol, vervuiling is onvermijdelijk, maar dit valt bij rode, bruine of antracietkleurige stenen veel minder op. Die kleuren vervuilen gelijkmatiger en het proces verloopt bovendien langzamer.

De gevels van het gerechtsgebouw, het voormalig belastingkantoor

Vervallen.

en het SVB-gebouw zijn daar stille, maar toch ook sprekende getuigen van. Meer dan 25 jaar oud en nog steeds geen noemenswaardige vervuiling te zien. Ook in Oolderveste, waar rond 2010 een deelproject van 36 vrijstaande woningen werd gerealiseerd, toont de witte gevelbekleding inmiddels de bekende vervuiling. De oorspronkelijk frisse uitstraling is langzaam maar zeker aangetast, ondanks de relatief jonge leeftijd van het project. De toepassing van lichtere bakstenen vraagt om meer dan esthetische afwegingen. Onderhoud, weer- en windbelasting zijn bepalende factoren hoe een gevel zich in de loop der jaren zal presenteren. Wat op de tekentafel schittert, kan in de praktijk snel verouderen. Het loont om in het ontwerpstadium >>

De Stadhouder.

De Toerist.

>> kritisch te kijken naar de kleurkeuze en de eigenschappen van de baksteen. Want duurzaamheid zit niet alleen in de bouwmaterialen, maar ook in blijvend behoud en uitstraling.

Een gebouw dat zijn omgeving overschaduw
Wie vanaf de omgeving Zwart-

broekplein omhoog kijkt, ziet helaas een antracietkleurige massa oprijzen. De gekozen bakstenen zijn van goede kwaliteit, daar ligt het niet aan. De antraciete stenen zijn donker gevoegd en terugliggend verwerkt waardoor de gevel zwaar en gesloten overkomt. Met een lichtere voeg was de uitstraling al aanzienlijk vriendelijker geweest. Ook

had er meer gelet mogen worden op het voorkomen van de witte uitbloei, momenteel in de top al goed zichtbaar. Deze uitbloei zal naar verwachting in de loop der jaren alleen maar toenemen. De hoogbouwnota geeft in dit beschermd stadsgebied maximaal 35 meter aan terwijl de toren royaal 40 meter hoog is. Men kan zich afvragen welke noodsituatie hier aan de orde was om überhaupt zo'n hoge toren op die plaats neer te zetten. Ook in brede zin is de inpassing van het gebouw problematisch. Vanaf de Koninginnelaan domineert de toren de skyline en overschrijdt daarmee de schaal van de bestaande bebouwing. Bij toepassing van een roodachtige baksteen zoals aan de woningen op de singel, zou de impact op de skyline sterk genivelleerd zijn. In dit geval is vooral zichtbaar wat ontbreekt: afstemming met de omgeving. Bij de ligging van dit soort hoogbouw is de windoverlast op maaiveldniveau een bekend verschijnsel. Hier lijkt men echter geen rekening te hebben gehouden met windbescherming of beschutting. Hoe hoger het gebouw hoe sterker de wind, bewoners hebben hier veel last van. Ook ontbreekt extra parkeergelegenheid, terwijl de parkeerdruk in de wijk al veel te hoog is.

Oud en nieuw

Decennialang woeden er al discussies over het inpassen van moderne architectuur in historische dorps- en stadskernen. Voorstanders noemen het de kracht van contrast en eigentijdse expressie, terwijl tegenstanders vrezen voor verstoring

Julianalaan.

van het zorgvuldig opgebouwde karakter. De praktijk wijst helaas vaak uit dat de combinatie van oud en nieuw niet tot verrijking, maar eerder tot een visuele misser leidt, een deceptie waar generaties dagelijks op worden getraceerd. Een sprekend voorbeeld is te vinden aan de Julianalaan in Maasniel. Daar is een appartementencomplex gerealiseerd tussen karakteristieke oude panden. Hoewel de architectonische vorm met enige nuance wellicht had kunnen werken, zorgen de spierwitte gestucte gevels voor een schril en onrustig contrast in de omgeving. Op een plek waar warmte, textuur en historie de boventoon hadden

Hotel Roermond, Stationsplein.

SVB, Laurentiusplein.

Materiaalkeuze is essentieel

moeten voeren, slaat deze keuze de plank totaal mis. Het pand zelf hoeft niet verkeerd te zijn. Op een andere locatie, zoals in de nieuwbouwwijk Neeldervelt een kilometer verderop, was het waarschijnlijk wel op zijn plaats geweest. Maar in de historische context van de Julianalaan is de materiaalkeuze essentieel. In dit geval niet alleen architectuur in vorm maar vooral ook architectuur in kleur en sfeer. Zo is er aan de Venloseweg een kolossaal strak appartementencomplex met bakstenen gerealiseerd naast het voormalige Hotel Kissels (Jugendstil). Architectonisch is hier niets mis mee maar men kan zich

afvragen of dit grote complex met zwarte bakstenen op deze locatie door de Adviescommissie Omgevingskwaliteit goedgekeurd had mogen worden.

De vergeten kracht van de bakstenen

De baksteen is geen detail en meer dan een bouw materiaal, het is beeldbepalend! Dat vergt zorgvuldige keuzes en vakkennis. Oproep aan de gemeente Roermond: durf kleur te bekennen. Het is tijd dat deze gemeente haar rol nadrukkelijker pakt in de esthetiek van de stad. Niet pas bij toetsing aan het eind van het proces, maar aan de

voorkant, waar nog keuzes gemaakt kunnen worden die het straatbeeld decennialang bepalen. De baksteen verdient daarin een centrale positie, niet als decoratief detail, maar als fundament van onze visuele identiteit. Erken de baksteen als ontwerpelement door hierover vroegtijdig in gesprek te gaan met opdrachtgevers en architecten. Maak kleur, textuur en verwerking onderwerp van gesprek in de conceptfase. Bezoek bij grotere projecten referentieadressen, bekijk de stenen in het echt en beoordeel hun veroudering in de praktijk. Neem zelf een positief of negatief besluit hierin. Want als we willen bouwen aan een Roermond met karakter, moeten we oog hebben voor wat mensen voelen als ze door hun eigen stad lopen. Niet alleen de vorm maar ook de huid bepaalt hoe een gebouw verankert in zijn omgeving. Kies dus bewust, kies met visie en geef onze stad het gezicht dat zij verdient.